

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Eurankoski-Kiukaistenkylä-Köyläpolvi-Laihia-Harola -kulttuurimaisema ja Euran kirkonkylä ja viljelysaukeat
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Eura-Kiukainen kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Eura
1.4. Pinta-ala	6 200 hehtaaria
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	RKY2009: Euran kirkon ympäristö ja Köyliönjokilaakson ympärysylät RKY1993: Euran kirkonkylä ja viljelysaukeat ja Eurankoski-Kiukaistenkylä-Köyläpolvi-Laihia-Harola -kulttuurimaisema Lauri Putkonen, 2005, Maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristöt: Euran kirkon ympäristö, Soupas, Euran pappila, Sorkkisten kylä ja kulttuurimaisema, Iso-Lähteenoja ja Lähteenoja, Euraniittun kulttuurimaisema, Vaaniin kartano ja kulttuurimaisema, Mäkelän kylä ja kulttuurimaisema, Satanahka Oy:n tehdasalue, Köyläpolven kylä ja kulttuurimaisema, Kiukaistenkylä, Harolan kulttuurimaisema ja Laihian kylä ja kulttuurimaisema
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	3.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna alueella on runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Ala-Satakunnan viljelymaisemat sijoittuvat yleensä viljaville savikkoalueille, jotka levittäytyvät koko maankin mittakaavassa arvioituna poikkeuksellisen mittavina tasankoina Kokemäenjokilaaksossa. Pääosa asutuksesta on keskittynyt viljavien savitasankojen tuntumaan. Taajamien ulkopuolinen asutus on ryhmittynyt melko väljästi, yleensä nauhamaisesti. Paikoin on myös löyhähköjä ryhmäkyliä.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Maisema-alueen kallioperä on hiekkakiveä. Aivan pohjoisin osa Myllymaankulmasta on oliviinidiabaasia ja lounaassa Vahosenkulman länsipuolella on kapea alue rapakivigraniittia. Maaperältään maisema-alue on seudulle tyypillistä viljelyseutua. Viljelyalueiden keskiosissa vaihtelevat liejuinen hienorakenteinen maalaji tai savi. Kaanaanmaan kylän ja Kiukaisten keskustan alueen maaperä on hienoa hietaa ja hiesua. Mm. Kiukaistenkylä, Harola, Huikonkulma, Kukkulamäki ovat muodostuneet maisema-alueella oleville moreenisille saarekkeille. Lisäksi Euran viljelyalueiden reunoilla sijaitsee moreenisia seläniteitä. Alueen koillisreunalla maaperä on soraa ja hiekkaa. Alue kuuluu Satakunnan poikki kulkevan harjualueen reuna-alueeseen.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alueen läpi virtaa mutkitellen Eurajoki, johon laskee Kiukaisten keskustan pohjoispuolella Köyliönjoki. Toinen alueella oleva vesistö on Laihianjärvi. Järven rannat ovat melko soiset ja sieltä lähtee laskuojia. Euranniitun keskellä, Eurajoen tuntumassa, on luode-kaakkosuunnassa pohjavesialue.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Maisema-alueen koillisreunan kapea kaistale kuuluu harjujaksoon, joka alkaa Oripäästä ja jatkuu koko Satakunnan poikki aina merelle asti.
3.4. Kasvillisuustyytit	Alue kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Peltojen reunalla on kapea lehtipuukaistale, jonka takana on kuusimetsää. Moreenisilla seläniteillä ja saarekkeissa kasvaa mäntyä.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötila on 4-5°C astetta ja vuoden sademäärän keskiarvo on 600-650 mm vuodessa.
3.8. Maisemarakenne	Euranniitun alue on luode-kaakkosuunteinen laakso. Alueen eteläosan keskellä virtaa Eurajoki, jota reunustavat peltotasangot. Joen pohjoispuolella oleva Kuurnamäen kumparejono on muuta tasankoa hieman korkeammalla. Korvenkulma on pieni sivujokilaakso. Muuten aluetta rajaa reunoilta lännessä korkeampi ja idässä matalampi selänne. Kiukaisten kirkon pohjoispuolella on avointa ja laakeaa peltomaisemaa. Alueen keskellä virtaa Köyliönjoki, joka liittyy Kiukaisten kylän kohdalla Eurajokeen. Kylät ovat sijoittuneet saarekkeille ja harjanteille, jotka luovat laaksomaisen viljelymaiseman. Asutuksen reunoilta alkavat pellot laskevat keskellä laaksoa olevaa jokea kohti. Maaperään kovertunut joki erottuu maisemasta lähinnä joen varren puustosta, joka kiemurtelee peltojen keskellä. Aluetta pohjoisessa ja eteläosassa jakaa Kiukaistentie, joka kulkee alueen läpi metsäisten kumpareiden halki.
4. KULTTUURISUUS OMINAISPIIRTEET	

4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Euran esihistoria on koko Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen rikas ja tutkimuksellisesti merkittävä. Maisema-alueelta tunnetaan muinaisjäänneksiä kaikilta esihistorian ajanjaksoilta. Laajat kivikautiset (n.8500-1500 eaa.) asuinpaikat ovat aikanaan syntyneet vesireittien varrelle ja sijaitsevat nykyisin pääosin Eurajokivarressa viljelyksessä olevilla pelloilla. Rautakaudella (n. 500 eaa. – 1150 jaa.) Euran seudusta tuli yksi koko eteläisen Suomen huomattavimmista keskuksista. Pyhäjärvi ja Eurajoki muodostuivat tärkeiksi kulkureiteiksi, jotka mahdollistivat vilkkaan kaupankäynnin kaukasiinkin maihin. Asutus jokivarsilla muodosti kyliä, joita ympäröivät pellot ja laidunmaat. Kyläkalmistot sijaitsivat usein läheisillä hiekkaisilla mäillä. Eurassa vainajat haudattiin poikkeuksellisesti jo rautakauden puolivälistä lähtien polttamatta ja runsaiden hauta-antimien kera. Muualla Suomessa samaan aikaan oli edelleen käytössä polttohautaus. Alueen tunnetuimpia yksittäisiä muinaisjäännekohteita ovat Euran Pappilanmäen ja Käräjämäen kalmistot.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Ensimmäiset ihmiset saapuivat alueelle jo kivikaudella. Pronssikauden asutusmuistoja tunnetaan niukasti, mutta rautakaudella Eurasta muodostui Ala-Satakunnan keskus. Asutus oli keskittynyt Eurajoen varteen ja ensimmäiset Euran nykyiset kylät sai alkunsa. Ensimmäinen kirjallinen maininta Euran Kirkonkylästä on vuodelta 1420 ja se mainitaan samannimisestä edelleen 1500-luvun tilikirjoissa. Maisema-alueella on paikannettu yhteensä yksitoista 1560-luvun verotusluettelossa olevaa kylää; Suopas, Sorkkinen, Vaani, Laukola, Rahvola, Mäkelä (Pesämäki), Kiukainen, Eurakoski, Köylöpolvi, Harola ja Laihia. 1500-luvulla ei Eurassa juuri asutuksellista kehitystä tapahtunut. Tilanne pysyi samanlaisena pitkälle 1600-luvulle asti. Kiukaisten puolella Köyliönjokilaakson mäki- ja harjannealueille keskittyneet Köylöpolvi, Laihia, Kiukaistenkylä ja Harola asutettiin myöhäiskeskiajalla, mikä saneli talojen sijoittumisen mäkikumpareille. 1600-luvun lopun olemassa olevista maakirjakartoista on pääteltävissä, kuinka pellot ovat olleet ensin aivan joen tuntumassa pieninä sarkoina. Isojaon aikaan joen varressa peltoala oli kasvanut. Niityt sijaitsivat peltojen reunoilla nykyisten selänteiden ja joen välissä. 1900-luvun alussa pellot olivat lähes nykyisen laajuiset Euran puolella. Korvenkulman alue oli tuolloin vielä kostea niittyalue. Kiukaisten puolella Laihianjärvi oli vielä järvi. Köyliönjoen varrella oli 1900-luvun alussa vielä kolme laajempaa niittyä. Pohjoisin sijaitsi Markkulankulman eteläpuolella, toinen vähän etelämpänä Jokiniitun alueella ja viimeinen nykyisen kirkon pohjoispuolella.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunut maanviljely ja karjatalous ovat olleet maiseman kannalta merkittäviä elinkeinoja. Eurassa on ollut myös teollista toimintaa yhtäjaksoisesti yli 300 vuoden ajan. Kauttuan Ruukin alue syntyi vuonna 1689, kun vapaaherra Lorenz Creutz sai vuorikollegiolta luvan perustaa rautaruukin Kauttuan kosken partaalle. Rautaruukista alkanut teollisuus on synnyttänyt Kauttualle mielenkiintoisen asumis- ja teollisuusympäristön, Kauttuan Ruukinpuiston. Nykyinen teollisuus ja pienteollisuus sijoittuvat Euran keskustan läheisyydessä oleville teollisuusalueille. (Loipart, Pintos)
4.4. Rakennettu ympäristö	Euran alueella on paljon hyvin säilyneitä rakennetun kulttuurin kohteita ja alueita. Alueen rakennuskanta on monipuolista, kartanokulttuurista ratsutiloihin ja julkisiin rakennuksiin. Monet Kiukaisten kylistä muodostavat hienoja kokonaisuuksia, joihin liittyy asuinrakennusten pihapiirit ja muut talousrakennukset.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Euran alueella on tievarsi-asutusta. Köyliönjokilaakson ympäryskylät edustavat sijoittumiseltaan ja rakenteeltaan perinteistä maanviljelykseen liittyvää asutusta. Kylät ovat sijoittuneet nauhamaisesti Köyliönjoen laakeaan viljelysmaisemaa kiertävän maantien varteen, tonttimaat ovat kiinni toisissaan. Kylien rakennuskannassa kuvastuu 1800-luvun lopulla maataloudessa tapahtuneet suuret muutokset: siirtyminen yhä enemmän karjatalouteen, viljelysmenetelmien kehittyminen ja rautatien tuoma edistys.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännekohteiden sijaintiin	Nykyinen asutus ei ole sijoittunut samoille paikoille, missä ovat muinaisjäännekohteet. Nykyinen asutus sijaitsee kuitenkin muinaisjäännekohteiden läheisyydessä.
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	Rakennukset on inventoitu vuonna 2008 ja joitain kohteita tarkistettu vuonna 2011. Suojeltuja rakennuksia: Euran kirkko, Euran pirtti, Kiukaisten seurojentalo, Kiukaisten rautatieasema, Iso-Pere ja Kappalaisen pappila.
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Euran kirkko ympäristöineen muodostaa ehjän maisemakokonaisuuden, joka koostuu vanhasta hautausmaasta, makasiinista, kirkkosillasta ja Lukkalaan johtavasta tiestä, vanhasta kansakoulusta sekä nuorisoseuran talosta. Maisemakuvaan liittyy Sorkkisten kyläasutus, Souppaan ja Lähteenojan rakennusryhmät sekä laaja Euraniitun ja Vaaniin peltoaukea. Kirkonkylän eteläinen osa on voimakkaasti uusiutunut, mutta vanhaa rakennuskantaa on yhä Iso-Vahen kylän Ali-Nuoranteen ja Yli-Nuoranteen tiloilla. Kiukaisten kirkonkylän ja Eurakosken pohjoispuolella avautuu laaja, aaltoileva viljelys- ja metsäalue, jossa vanhaa asutusta on Kiukaistenkylän, Köylöpolven, Laihian ja Harolan kylissä. Kiukaisten kylässä on vanhaa rakennuskantaa Anttilan, Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan, Mäki-Pereen ja Iso-Pereen tiloilla. Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan ja Mäki-Pereen päärakennukset ovat 1800-luvun alkupuolelta. Viimemainitun vieressä on kappalaisen virkatalo vuodelta 1865. Köylöpolven kylässä on säilynyt perinteistä rakennuskantaa Knuutilan, Kuusiston ja Iso-Kallin tiloilla. Päärakennukset ja keskeiset talousrakennukset ovat 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Vanha kansakoulu on vuodelta 1882. Laihian kylän rakennukset sijaitsivat viljelyaukealta kohoavalla mäenkumpareella. Vanhaa rakennuskantaa on Erkkilän, Isotalon ja Järvenpään tiloilla. Kiukaisten rautatieasema on vuodelta 1897. Harolan kylän tilakeskukset ovat hajaantuneet maantien varsilla oleville mäki- ja metsäalueille. Kleemolan, Kylä-Katilan, Mäki-Katilan, Vainionmäen ja Haukiojan tiloilla on säilynyt talonpoikaista rakennuskantaa. Kiukaisten puinen ristikirkko rakennettiin 1761 (J. Höckert). Nykyiseen asuunsa kirkko laajennettiin 1846 (P.J.Gylich). Tällöin kirkko sai myös nykyisen empiretyylisen torninsa. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa.

4.5. Perinnemaisemat	Alueella on kaksi perinnemaisemaa; Köylypolven niitty (P-) ja Anttilan niitty (P+) sekä yksi LUMO-yleissuunnittelukohde Siirinkuljun kohdalla Eurajoen varressa.
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Euran alueella on paljon arkeologista perintöä. Eura on tunnettu loistavasta esihistoriastaan. Arkeologit ovat tuttu näky kesäisessä maisemassa täällä yli 100 vuoden ajalta.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Euran keskustassa, Eurajoen rannassa sijaitsee seuran melontavaja. Euran kunnan liikuntatoimen vastuulla valaistua kuntorataa, 11 km, hiihtolatuja, yht. n. 30 - 50 km lumitilanteesta riippuen.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Maisema-alueella on rikas kulttuuriperintö. Asutus on keskittynyt joen varteen, selänteiden reuna-alueille ja maisema-alueen keskellä oleville kumpareille. Rakennettua kulttuuria on kartanokulttuurista maataloihin hoidettuine pihapiireineen, kirkko ympäristöineen ja muita yleisiä rakennuksia, kuten rautatieasemia ja Kiukaisten seurojentalo. Vaanin kartano on laajan kulttuurimaiseman reunalla sijaitseva, rakennuskannaltaan monipuolinen kartanokokonaisuus. Iso-Pere on kahden asuinrakennuksen ja talousrakennusten suljetun pihapiirin muodostama talonpoikaistila. Sorkkisten kylä ja kulttuurimaisema on hyvä esimerkki kuntakeskuksen tuntumassa olevasta raittikylästä, jossa tien varrella on säilynyt runsaasta sekä asuinrakennuksia että julkista arkkitehtuuria. Myöhäiskeskiajalla syntyneet Harolan, Köylypolven kylä ja Laihian kylä muodostavat komeita ja yhtenäisiä kyläyhteisöjä. Euran keskustan tuntumassa uudisrakentaminen ja teollisuus ovat laajentaneet aluettaan vanhalle viljelyalueelle. Alueen poikki kulkee voimalinjoja.
5. MAISEMAKUVA	Maisema-alue on yksi Satakunnan laajimmista, paikoin rautakaudelta asti viljeltynä ollut viljelytasanko. Asutuksessa on monin paikoin tiivistä raittimaista tunnelmaa, joka on tyyppillistä Ala-Satakunnan viljelyseudulle. Asutus on pääsääntöisesti sijoittunut muuta maastoa korkeammille paikoille. Peltoalueet ovat keskittyneet savikkoisten laaksojen keskellä kiemurtelevien jokien kummallakin puolelle. Maisema-alue edustaa Ala-Satakunnan viljelymaisemaa, johon kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.
6. RAJAUS	Eura-Kiukainen kulttuurimaisema-alue on Museoviraston vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY1993), Eurakoski-Kiukaistenkylä-Köylypolvi-Laihia-Harola -kulttuurimaiseman ja Euran kirkonkylän ja viljelysaukean yhdistetty kokonaisuus. Etelässä alue alkaa Euran keskustan tuntumasta Kirkon ja Pappilan alueelta. Alueen rajat kulkevat pohjoiseen mentäessä selänteiden reuna-alueilla. Maisema-alueeseen kuuluu kokonaan myös Kiukaisten keskusta, jonka jälkeen aukeaa Köyliönjokilaakso harjanteineen ja mäkinen. Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, Köyliönjokilaakson ympäruskylät, (RKY 2009), kuuluu kokonaisuudessaan maisema-alueeseen. Lännessä, kumpareisessa jokilaaksossa sijaitseva Kaulionkulma kuuluu alueeseen. Pohjoisessa maisema-alueen rajalla on Myllymaankulma.
7. KUVAILUTEKSTI	Maisemakuva: Maisema-alue on edustava ja hyvin säilynyt kokonaisuus Ala-Satakunnan viljelyseutua. Joen varren savikolle syntyneet paikoin tasankomaiset viljelyalueet ja nauhamaisesti tien varteen syntyneet asutukset ovat seudulle tyyppillisiä piirteitä. Maisema-alueen peltoalueet ovat hyvin hoidettuja ja muodostavat yhden Satakunnan laajimmista viljelymaisemakokonaisuuksista. Euran puolella alue käsittää luode-kaakkosuuntaisen laakson. Kiukaisten alueella laakso muuttuu edellistä hieman rikkonaisemmaksi pohjois-eteläsuuntaiseksi laaksoksi. Alueen keskellä virtaa peltotasankojen ympäröimänä Eurajoki. Euranniitulla oleva Kuurnamäen kumparejono erottuu alavasta tasangosta. Köyliönjokilaakson keskellä on moreenisia metsäsaarekkeitä ja harjanne. Maisema-aluetta rajaa lännessä korkeampi ja idässä matalampi metsäinen selänne. Euran keskustan tuntumassa uudisrakentaminen ja teollisuus ovat laajentuneet vanhalle viljelyalueelle. Suuret teollisuushallit ovat sijoittuneet Sorkkisten kylän reunalle. Maisema-alueen poikki kulkee voimalinjoja, jotka eivät kuitenkaan ole hallitsevia alueen avaruuden takia. Jokien varsilla on paikoin paljon puustoa, mikä katkaisee laakson poikki avautuvia yhtenäisiä näkymiä. Euran puolella joen varteen on istutettu hopeapajua, joka poikkeaa alueen perinteisestä puustosta. Kiukaisten kirkon pohjoispuolella on avointa ja laakeaa peltomaisemaa. Alueen keskellä virtaa Köyliönjoki, joka liittyy Kiukaisten kylän kohdalla Eurajokeen. Kylät ovat sijoittuneet saarekkeille ja harjanteille, joista loivasti laskevat viljelykset kohtaavat alueen keskellä olevan joen kohdalla. Peltojen keskellä kiemurteleva, maaperään kovertunut joki erottuu maisemasta lähinnä joen varren puustosta johtuen. Pohjois- ja eteläosassa aluetta jakaa Kiukaistentie, joka kulkee alueen metsäisten kumpareiden läpi. Luonnonpiirteet: Maisema-alueen kallioperä on hiekkakiveä. Aivan pohjoisin osa Myllymaankulmasta on oliviiniidiabaasia ja lounaassa Vahosenkulman länsipuolella on kapea alue rapakivigraniittia. Viljelyalueiden keskiosissa sijaitsevat hienorakeiset maalajikerrostumat ovat luoneet edellytykset viljaville pelloille. Kaanaanmaan kylän ja Kiukaisten keskustan alueen maaperä on hienoa hietaa ja hiesua. Muun muassa Kiukaistenkylä, Harola, Huikonkulma ja Kukkulamäki ovat muodostuneet maisema-alueella oleville moreenisaarekkeille. Lisäksi Euran viljelyalueiden reunoilla sijaitsee moreenisia selännteitä. Alueen koillisreunaa sivuva harjukso alkaa Oripäästä ja jatkuu koko Satakunnan poikki aina merelle asti. Alueen läpi virtaa mutkittileva Eurajoki, johon laskee Kiukaisten keskustan pohjoispuolella Köyliönjoki. Eurajoki laskee mereen Eurajoensalmessa. Maisema-alueella sijaitsevan Laihianjärven rannat ovat melko soiset ja niiltä lähtee useita laskuojia. Euranniitun keskellä oleva Sorkkisten kylä sijaitsee luode-kaakkosuuntaisella pohjavesialueella.

Kulttuuripiirteet:

Euran esihistoria on koko Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen rikas ja tutkimuksellisesti merkittävä. Maisema-alueelta tunnetaan muinaisjäänneksiä kaikilta esihistorian ajanjaksoilta. Laajat kivikautiset (noin 8500-1500 eaa.) asuinpaikat ovat aikanaan syntyneet vesireittien varrelle ja sijaitsivat nykyään valtaosin Eurajokea ympäröivillä pelloilla. Rautakaudella (noin 500 eaa.-1150 jaa.) Euran seudusta tuli yksi koko eteläisen Suomen huomattavimmista keskuksista. Pyhäjärvi ja Eurajoki muodostuivat tärkeiksi kulkureiteiksi, jotka mahdollistivat vilkkaan kaupankäynnin kaukasiinkin maihin. Joenvarren kylä ympäröivät pellot, laidunmaat ja kyläkalmistot sijaitsivat usein läheisillä hiekkaisilla mäillä. Eurassa vainajat haudattiin poikkeuksellisesti jo rautakauden puolivälistä lähtien polttamatta ja runsaiden hauta-antimien kera. Muualla Suomessa oli vielä tapana polttohaudata vainajat. Alueen tunnetuimpia yksittäisiä muinaisjäännekohteita ovat Euran Pappilanmäen ja Käräjämäen kalmistot.

Maisema-alueella on rikas kulttuuriperintö. Asutus on keskittynyt nykyäänkin joen varteen, selänteiden reuna-alueille ja maisema-alueen keskellä oleville kumpareille. Rakennettua kulttuuria on kartanoista nykyaikaisiin maataloihin hyvin hoidettuine pihapiireineen. Kiukaisten ja Euran kirkkojen lisäksi julkista rakentamista alueella edustavat muun muassa Kiukaisten rautatieasema, Euran työväentalo Onnela sekä nuorisoseurantalo Euran pirtti.

Euran tornillisen pitkäkirkon on suunnitellut Josef Stenbäck ja se valmistui vuonna 1898. Kirkko ympäristöineen muodostaa ehjän maisemakokonaisuuden, mikä koostuu vanhasta hautausmaasta, makasiinista, 1800-luvun kaksiholvisesta kirkkosillasta ja Lukkalaan johtavasta tiestä, vanhasta kansakoulusta sekä nuorisoseurantalosta. Idyllisen kylätien varrella sijaitseva Lukkalan empiretyylinen päärakennus on vuodelta 1864 ja samaan kokonaisuuteen kuuluva Eskolan talo on 1920-luvun asussa. Maisemakuvaan liittyvä Sorkkisten kylä on saman pääraitin varrella kuin kirkko. Sorkkisten kylän rakennukset sijaitsevat pääasiassa raitin ja Eurajoen välisellä kapealla vyöhykkeellä. Perinteistä rakennuskantaa kylässä edustavat Kylä-Anttila, Juusela, Karhula, Krouvilan rakennusryhmä ja Ansioin talo, jossa Euran kemikallio on toiminut yhtäjaksoisesti 1930-luvulta lähtien.

Maisema-alueen eteläosassa sijaitsee Souppaan entinen ratsutila, jonka pihapiiriin johtaa koivukuja. Vuonna 1866 rakennettu ja myöhemmin uusittu entinen päärakennus on nykyisin asumaton. Kivinen sikalarakennus on vuodelta 1890 ja aita sekä luhti 1700-luvulta. Lähteenojan tila jaettiin vuonna 1790 veljesten kesken Iso-Lähteenojaksi ja Lähteenojaksi. Nykyisistä päärakennuksista Iso-Lähteenoja on valmistunut vuonna 1902 ja sen suunnitteli Josef Stenbäck. Vuonna 1935 rakennus korjattiin arkkitehti Erkki Huttusen laatimien piirustusten mukaan. Toisen päärakennuksen, Lähteenojan, runko on vuodelta 1790. Vuonna 1888 päärakennus uusittiin uusrenessanssityyliseksi.

Vaanin kartano on laajan kulttuurimaiseman reunalla sijaitseva, rakennuskannaltaan monipuolinen kartanokokonaisuus. Päärakennus on perimätiedon mukaan 1700-luvun alusta ja nykyisen asunsa se on pääpiirteittäin saanut vuonna 1872. Työväen asuinrakennus lienee rakennettu 1800-luvun lopulla, tiilinen navettarakennus rakennettiin vuonna 1871 ja uusittiin vuonna 1903, tiilinen talli on vuodelta 1886 ja uusittu 1912. Ulkopuolisille näkyvin kartanon rakennus on ”lystihuone”, joka liittyi 1810-luvulla istutettuun puistoalueeseen. Nykyisin puistoaluetta ei ole ja tie erottaa joen varren rakennukset kartanon muista rakennuksista. Tämän empirekauden temppeleimäisen rakennuksen julkisivussa on tyylipuhtaat joonialaiset pylväät kannattelemassa palkistoa. Vaaniin viljelymaisema liittyy Euranniitun maisemakokonaisuuteen, jota on viljelty jo historiallisen ajan alusta lähtien. Vaanin mamsellimyllyä ympäröivää viljelyaukeaa on muuttanut läheinen, tehokas maatalousrakentaminen. Euran kirkonkylän eteläinen osa on voimakkaasti uusiutunut, mutta vanhaa rakennuskantaa on yhä Iso-Vahen kylässä Ali-Nuoranteen ja Yli-Nuoranteen tiloilla.

Kiukaisten kirkonkylän ja Eurakosken pohjoispuolella avautuu laaja, aaltoileva viljelysmaakso, jossa vanhaa asutusta on Kiukaistenkylän, Köylypolven, Laihian ja Harolan kylissä. Kiukaistenkylässä on vanhaa rakennuskantaa Anttilan, Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan, Mäki-Pereen ja Iso-Pereen tiloilla. Jaakkolan, Mäki-Jaakkolan ja Mäki-Pereen päärakennukset ovat 1800-luvun alkupuolelta. Viimeksi mainitun vieressä on kappalaisen virkatalo vuodelta 1865. Kirkon suunnasta katsottuna Kiukaistenkylä esittäytyy erittäin näyttävien peltovainioiden takaa.

Eurajoen mutkassa mäenkumpareella sijaitseva Köylypolvi sai pysyvän asutuksen myöhäiskeskiajalla ja alueen maatalous nousi kukoistukseensa 1800-luvun lopulla. Kukoistus näkyy edelleen esimerkiksi kylän perinteisessä rakennuskannassa. Knuutilan, Kuusiston ja Iso-Kallin uusrenessanssityyliset päärakennukset ovat rakennettu 1800-1900-lukujen vaihteessa. Tilojen suuret navetat ovat 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana rakennettuja. Köylypolven vanha kansakoulu on vuodelta 1882. Köylypolven kylän viljelykset liittyvät maisemallisesti Harolan, Kiukaistenkylän ja Laihian viljelymaisemiin.

Laihian kylän rakennukset sijaitsevat viljelyaukealta kohoavalla mäenkumpareella. Vanhaa rakennuskantaa on Erkkilän, Isotalon ja Järvenpään tiloilla. Harolan kylän tilakeskukset ovat hajaantuneet maantien varsilla oleville mäki-alueille. Kleemolan, Kylä-Katilan, Mäki-Katilan, Vainionmäen ja Haukiojan tiloilla on säilynyt talonpoikaista rakennuskantaa. Kiukaisten puinen, J. Höckertin suunnittelema ristikirkko rakennettiin vuonna 1761. Nykyiseen asuunsa kirkko laajennettiin P.J.Gylichin suunnitelmien mukaan vuonna 1846. Tällöin kirkko sai myös nykyisen empiretyylisen torninsa. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa.

8. ARVIOINTI

Maisema-alueella on rikas kulttuuriperintö. Asutus on keskittynyt nykyäänkin joen varteen, selänteiden reuna-alueille ja maisema-alueen keskellä oleville kumpareille. Rakennettua kulttuuria on kartanoista nykyaikaisiin maataloihin hyvin hoidettuine pihapiireineen. Kiukaisten ja Euran kirkkojen lisäksi julkista rakentamista alueella edustavat muun muassa Kiukaisten rautatieasema, Euran työväentalo Onnela sekä nuorisoseurantalo Euran pirtti.

8.1. Arvoluokka	Euran tornillisen pitkäkirkon on suunnitellut Josef Stenbäck ja se valmistui vuonna 1898. Kirkko ympäristöineen muodostaa ehjän maisemakokonaisuuden, mikä koostuu vanhasta hautausmaasta, makasiinista, 1800-luvun kaksiholvisesta kirkkosillasta ja Lukkalaan johtavasta tiestä, vanhasta kansakoulusta sekä nuorisoseurantalosta. Idyllisen kylätien varrella sijaitseva Lukkalan empiretyylinen päärakennus on vuodelta 1864 ja samaan kokonaisuuteen kuuluva Eskolan talo on 1920-luvun asussa. Maisemakuvaan liittyvä Sorkkisten kylä on saman pääraitin varrella kuin kirkko. Sorkkisten kylän rakennukset sijaitsevat pääasiassa raitin ja Eurajoen välisellä kapealla vyöhykkeellä. Perinteistä rakennuskantaa kylässä edustavat Kylä-Anttila, Juusela, Karhula, Krouvilan rakennusryhmä ja Ansioin talo, jossa Euran kemikatio on toiminut yhtäjaksoisesti 1930-luvulta lähtien.
8.2. Arviointiteksti	Maisema-alueen eteläosassa sijaitsee Souppaan entinen ratsutila, jonka pihapiiriin johtaa koivukuja. Vuonna 1866 rakennettu ja myöhemmin uusittu entinen päärakennus on nykyisin asumaton. Kivinen sikalarakennus on vuodelta 1890 ja aita sekä luhti 1700-luvulta. Lähteenojan tila jaettiin vuonna 1790 veljesten kesken Iso-Lähteenojaksi ja Lähteenojaksi. Nykyisistä päärakennuksista Iso-Lähteenoja on valmistunut vuonna 1902 ja sen suunnitteli Josef Stenbäck. Vuonna 1935 rakennus korjattiin arkkitehti Erkki Huttusen laatimien piirustusten mukaan. Toisen päärakennuksen, Lähteenojan, runko on vuodelta 1790. Vuonna 1888 päärakennus uusittiin uusrenessanssityyliseksi.
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	4630, Näkymä Pappilanmäentieltä koilliseen
	4784, Näkymä Kaanaanmaalle pohjoiseen
	4851, Suontausta lounaaseen
	4893, Näkymä luoteeseen Eurajoelle
	6619, Näkymä Mäkelän kylän pelloille itään.
	6652, Näkymä Kukkulamäeltä Eurankoskelle.
	6676, Näkymä Iso-Karpalistolta kaakkoon.
	6705, Näkymä Kiukaisten kirkolta pohjoiseen.
	6747, Näkymä luoteeseen.
	6762, Näkymä luoteeseen.
	6797, Näkymä länteen Harolan kylän pelloille.
	6818, Näkymä länteen.
	6836, Näkymä Markkulankulmalta itään.